

Sillamäe stalinistlik linnatumik

Muinsuskaitsealaks tunnistamise menetluse ja muinsuskaitseala kaitsekorra koostamise lähteülesanne

Sissejuhatus

2019. aastast kehtima hakanud uue muinsuskaitseaduse alusel on Muinsuskaitseamet võtnud ette kaitsekordade koostamise kõigile 12 muinsuskaitsealale: Pärnus, Kuressaares, Tartus, Valgas, Paides, Rebalas, Viljandis, Rakveres, Haapsalus, Lihulas, Võrus ja Tallinnas. Uued kaitsekorrad hakkavad asendama senikehtivaid muinsuskaitseala põhimääruseid.

Lisaks jätkab Muinsuskaitseamet 2014. aastal alustatud Sillamäe stalinistliku linnatumiku muinsuskaitsealaks tunnistamise menetlusega, mille aluseks on muinsuskaitseala kaitsekorra koostamine.

Kaitsekorraga määratakse¹ muinsuskaitseala nimetus ja piir, kaitse eesmärk, muinsuskaitsealal asuvate ehitiste väärtusklassid, kaitse eesmärgi tagamiseks vajalikud nõuded (sealhulgas vajaduse korral ehitustingimused vastavalt ehitise väärtusklassile), muinsuskaitsealal avanevad olulised sisevaated ning muud kitsendused, kaitsevööndi määramise korral selle eesmärk ja piir (sealhulgas muinsuskaitsealale avanevad olulised vaated) ning leevendused.

Kaitsekord valmib kohaliku pärandikogukonna², kohaliku omavalitsuse, valdkonna ekspertide, asjasse puutuvate riigiasutuste ja Muinsuskaitseameti koostöös hiljemalt 2023. aastal. Kaitsekord koostatakse eri osapoolte koostöös, luues nii muinsuskaitseala hoidmiseks ja arendamiseks vajaliku ühise väärtussüsteemi.

Uus muinsuskaitseadus annab suurema paindlikkuse muinsuskaitsealade ehitus- ja kasutustingimuste seadmises ning asjaajamises. Kaitsekorra peamine eesmärk on tuua koostöös pärandikogukonna ja kohaliku omavalitsusega välja muinsuskaitsealaga kaitstavad väärtused. Muinsuskaitseala kaitsekord tagatakse, et seadusega antud paindlikkus oleks kooskõlas muinsuskaitseala ehitiste muinsuskaitsealaste väärtusega.

Eesmärgid

Sillamäe muinsuskaitseala kaitsekorra koostamise eesmärk on:

- Muinsuskaitsealaks tunnistamiseks vajaliku õigusakti loomine;

¹ Kaitsekorra ülesehitus on kirjeldatud Muinsuskaitseaduses § 19 lg 5.

² Pärandikogukond on kavandatava muinsuskaitseala elanikud, seal asuvate hoonete, korterite, äripindade omanikud ja kasutajad ning laiem avalikkus, kellele on muinsuskaitseala Sillamäe kohaidentiteedi kandja ja kujundaja. Muinsuskaitseala pärandikogukond hõlmab rohkem inimesi, kui ainult alal elavad ja toimetavad. Pärandikogukonna hulka kuuluvad kõik linna ja maakonna elanikud, aga ka külalised või piirkonnaga nostalgiliselt seotud kogukonna liikmed, kellele on Sillamäe stalinistlik linnatumik oluline mälumaastik (nt need, kes on veetnud lapse- ja nooruspõlve Sillamäel või on (olnud) seotud Sillamäega mõnel muul viisil).

- Muinsuskaitseala eripära selge defineerimine. Enne kaitsekorra koostamist töötatakse läbi senitehtud alusuuringud (muinsuskaitseala hoonete inventuur ja ajalooliste krundipiiride analüüs), millest lähtuvalt koondatakse teavet seni dokumenteeritud ja sõnastatud väärtuste kohta. Kaitse eesmärk ning kaitstavad väärtused täpsustatakse koostöös kavandataval muinsuskaitsealal asuvate ehitiste ja kinnistute omanike, elanike, pärandikogukonna linnavalitsuse ja riigiasutustega (põhiliselt Keskkonnaametiga), arvestades võimalusel osapoolte huve ja soove.
- Reeglite määramine muinsuskaitseala hoonete ehitamiseks, korrastamiseks, restaureerimiseks ja kasutamiseks, sõltuvalt hoonetüübist. Selleks jagatakse ehitised väärtusklassidesse, mis võimaldab edaspidi selgitada seatavaid nõudeid ja kitsendusi ning teha sõltuvalt väärtusklassist leevendusi (näiteks muinsuskaitseala seisukohast vähem oluliste hoonete puhul vähem piiranguid, sh kooskõlastamise vajaduse, tööde lubade andmine).
- Vajadusel arheoloogiliselt tundlike alade määratlemine, kus tuleb enne ulatuslikke kaevetöid teha eeluuringud.
- Muinsuskaitseala elanike ja pärandikogukonna kaasamine kaitsekorra koostamisse: leppida kokku kultuuripärandi säilimiseks vajalikes muinsuskaitsealastes nõuetes ja leevendustes muinsuskaitsealal paikneva korrastamisel, hoidmisel ja hooldamisel.
- Riigipoolsete huvide ja eesmärkide väljaselgitamine kultuuriväärtuste hoidmiseks muinsuskaitsealal.

Alusuuringud

Kaitsekordade koostamisele eelneb alusmaterjali kogumine ja läbitöötamine, millega selgitatakse välja ala väärtused muinsuskaitse vaatepunktist. Lisaks analüüsitakse Pärnus ajaloolisi krundipiire (2020. aasta kevadel), et selgitada välja krundistruktuuri kujunemine ja ajaloolise krundistruktuuri säilivus.

- Sillamäe linnaruumi töötuba. Lõpparuanne, 2005. Koostaja: Sulev Nurme.
- Sillamäe. Kavandatava muinsuskaitseala inventeerimine, 2015–16. Koostaja: Kristo Kooskora. Tellija: Muinsuskaitseamet.

Hetkel kehtiv regulatsioon

Hetkel reguleerivad Sillamäe stalinistlikus linnatuumikus ehitustegevust peamiselt järgmised dokumendid:

- Sillamäe linna arengukava 2018-2022. Koostaja: Sillamäe Linnavalitsus;
- Sillamäe linna üldplaneering. Koostaja: Sillamäe Linnavalitsus, OÜ Arhus Pro, OÜ S.A.W Arhitektuurprojekt. 2002;
- Sillamäe 1940.-1950. aastate miljööväärtuslike hoonestusalade teemaplaneering. Koostaja: OÜ E-Konsult. Tellija: Sillamäe Linnavalitsus, 2010;
- Planeerimisseadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/126022015003>
- Ehitusseadustik <https://www.riigiteataja.ee/akt/105032015001?leiaKehtiv>

Sihtrühmad uue kaitsekorra koostamisel

- Muinsuskaitsealal asuvate mälestiste omanikud: eraomanik, kohalik omavalitsus, riik
- Muinsuskaitsealal asuvate ehitiste ja kinnistute omanikud

- Muinsuskaitseala kaitsevööndis paiknevate kinnistute omanikud
- Kohalik pärandikogukond: ettevõtjad, elanikud, kohalikud ühendused, vabaühendused, kodanikuühiskonna esindajad, ka väljaspool muinsuskaitseala ja kaitsevööndit, kellele on muinsuskaitseala oluline avalik väärtus ja piirkonna (kogukonna) identiteedi kandja
- Muinsuskaitse korraldajad: riik (Muinsuskaitseamet) ja kohalik linnavalitsus
- Keskkonnakaitse korraldajad: riik (Keskkonnaamet) ja linnavalitsus
- Turismi edendajad: ettevõtjad ja linnavalitsus

Mida ootame?

- Muinsuskaitseala kaitsekorraga seatav kaitse-eesmärk ning sellest lähtuvad nõuded, piirangud ja leevendused põhinevad Sillamäe linnatuumiku ja hoonetüüpide ning autentsete linnaruumiliste elementide väärtustel.
- Kaitsekord on pärandikogukonnaga läbi arutatud, see on selge ning motiveerib muinsuskaitseala kinnisvaraomanikke ja elanikke ning muinsuskaitseala pärandikogukonda kultuuripärandit hoidma ja hooldama.
- Kasvanud teadlikkuse kaudu suureneb hooldatud ajalooliste hoonete osakaal ning uhkustunne pärandist kui (avalikust) väärtusest.
- Paraneb kodanike, ametite ja asutuste vaheline koostöö Sillamäe stalinistliku linnatuumiku väärtuste hoidmisel.
- Sillamäe ajaloo- ja arhitektuuriväärtuseid puudutav informatsioon on koondatud ühte kohta ja muudetud lihtsalt kättesaadavaks, mis aitab kodanikel tegevusi paremini planeerida ning hõlbustab ka riigi tasandil muinsuskaitseliste otsuste tegemist ja põhjendamist.

Lisainfo

Rohkem infot Sillamäele kavandatava muinsuskaitseala ja kaitsekorra koostamise kohta leiab Muinsuskaitseameti kodulehelt

<https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/ameti-tegevus/muinsuskaitsealade-kaitsekorralduskavade-koostamine/sillamae-muinsuskaitseala>

Küsimustega võib julgelt pöörduda Muinsuskaitseameti Ida-Virumaa nõuniku Kalle Merilai poole 53478582, kalle.merilai@muinsuskaitseamet.ee.